

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij: Povijest – Pedagogija

Ivana Žulj

Završni rad

Rimski bogovi

Doc. dr. sc. Jasna Šimić

Osijek, 2011.

SAŽETAK:

Religija starih Rimljana u njenim počecima je bila vrlo nerazvijena a njena božanstva su bila na stupnju apstraktne personifikacije. Štovane su ponajviše prirodne pojave, reakcije ljudi na određene stvari te kućni duhovi. Nakon političkog i kulturnog dodira s Etruščanima, došlo je i do promjene u religiji Rimljana. Jupiter je postao službeni bog naroda Rima te od tada o rimskoj religiji govorimo kao državnoj. Tijekom postojanja Rimske Republike, njihova su božanstva bila pod jakim utjecajem Grčke. Na taj način su poprimili brojne njihove karakteristike. Iz tog vremena najvažniji rimski bogovi su Jupiter, Junona, Minerva, Mars, Venera, Dijana, Apolon, Vesta, Cerera, Merkur, Vulkan, Neptun, Heraklo, Kvirin, Jan te Saturn. Novi bogovi su uvedeni za vrijeme kriza, kada je narod trebalo smiriti te skretati njihovu pozornost. Usprkos velikom utjecaju ostalih kultura na religiju, Rimljani su nastavili štovati duhove po starom običaju gradeći svetišta i hramove.

KLJUČNE RIJEČI: Rim, religija, bogovi, svetkovine

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	4.
2. RIMSKO SHVAĆANJE RELIGIJE.....	5.
3. NAJSTARIJA RIMSKA BOŽANSTVA.....	6.
3. 1. BOGOVI I RAD NA POLJU.....	6.
3. 2. PENATI I LARI.....	7.
4. DRŽAVNA RELIGIJA.....	8.
5. UVOĐENJE NOVIH BOGOVA U RIMSKU REPUBLIKU.....	8.
6. RIMSKI BOGOVI.....	10.
6. 1. JUPITER.....	10.
6. 2. JUNONA.....	11.
6. 3. MINERVA.....	12.
6. 4. MARS.....	13.
6. 5. VENERA.....	14.
6. 6. DIJANA.....	15.
6. 7. APOLON.....	16.
6. 8. VESTA.....	17.
6. 9. CERERA.....	18.
6. 10. MERKUR.....	19.
6. 11. VULKAN.....	20.
6. 12. NEPTUN.....	20.
6. 13. HERAKLO.....	21.
6. 14. KVIRIN.....	22.
6. 15. JAN.....	23.
6. 16. SATURN.....	24.
7. ZAKLJUČAK.....	26.
8. POPIS PRILOGA.....	27.
9. LITERATURA.....	28.

1. UVOD

Zadatak ovog rada je pobliže upoznavanje sa religijom starih Rimljana, prvenstveno s bogovima koje su oni štovali dugi niz godina. Na početku ćemo se upoznati sa rimskim shvaćanjem religije prije njenog doticaja s ostalim kulturama. Zatim će biti govora o ranim bogovima Rimljana, o numinama koje su bile vezane za rad na polju, te o kućnim bogovima penatima i larima. Potom ćemo se posvetiti nastajanju državne religije te njenim karakteristikama, te uvođenju novih bogova u Rimsku Republiku. U nastavku rada će biti prikazane karakteristike boga neba i vremena Jupitera; božice plodnosti i rasta u žena Junone; zaštitnice obrtnika, pjesnika i učitelja Minerve; boga rata te oca Romula i Rema Marsa; božice majčinstva i ljubavi Venere; božice prirode, lova i Mjeseca Dijane; boga Sunca, svjetlosti i umjetnosti Apolona; božice doma Veste; božice poljodjelstva i svih biljaka koje služe za prehranu Cerere; boga trgovine i putovanja, glasnika bogova Merkura; boga vatre, vulkana i kovača Vulkana; boga mora i trkaćih staza Neptuna; boga trgovaca Herakla; boga rata i poljodjelstva Kvirina; boga početaka Jana; te boga sjetve Saturna.

2. RIMSKO SHVAĆANJE RELIGIJE

Od svih vjera koje su ispovijedali stari narodi nijedna kao rimska nije bila tako oskudna u etičkim elementima i duhovnom sadržaju. Vjera Latina, a isto tako i drugih italskih plemena, Umbra i Oska, nije se bila u stanju razviti iznad stadija koji bismo mogli nazvati naprednim animizmom ili osnovnim antropomorfizmom. Zamislivši u ljudskom obliku prirodne sile i pojave koje su proglasili božanstvima, Latini su jako dugo ostavili ova božanstva na stupnju apstraktne personifikacije, bez imena i spola, i tek su kasnije uspjela neka od tih božanstava dobiti jasniju i određeniju svoju ličnost. Ovim božanstvima, shvaćenim kao osobe čija je moć veća od ljudske, obraćali su se u molitvama i žrtvama pastiri i zemljoradnici, kako bi izmolili ono što im je bilo potrebno za svakodnevni život. Ljudi su vjerovali kako te molitve i žrtve ništa ne bi koristile kada svojim moćnim gospodarima ne bi dali ono što oni od njih traže, te odatle potiču strogi propisi za prikazivanje božanstva i detaljan, vrlo pažljiv ritual.¹

Bogovi Rimljana nisu zapravo nikada bili utkani u onakvu vrstu mitova kao bogovi Grka, jer se čini kako su Rimljani poimali svoje bogove na način koji je bio neuobičajen u Europi onoga vremena. Za njih je numen ili moćni duh svakog božanstva bio važan, kao i njegova zadaća koju je mogao izvršiti ili uskratiti prema svojem raspoloženju. Radi toga, Rimljane je zaokupljalo pitanje čovjekove sposobnosti da se održi u zajedničkom, stabilnom i povoljnom odnosu sa svim bogovima. U početku Rimljani nisu zamišljali svoje bogove u ljudskom obliku, te ih nisu okružili obiteljima i pričama o obiteljskim stablima. Također ih nisu zanimale priče o bogovima već njihove moći, poslušan i ispravan način na koji čovjek može steći njihovu naklonost te održati mir bogova. Mitovi koji su tipično rimski, odnosno nisu preuzeti od Grka, ne bave se bogovima već poviješću Rima. To su legende o utemeljenju, priče o postanku i razvitku samoga grada.²

Tada se umiješala država kako bi svrstala bogove i kodificirala formule i obrede. U uređenju grada Rima, prvo monarhijskom, a zatim republikanskom, vjera je zauzimala glavno mjesto, a svećenici, najsigurniji posrednici između bogova i ljudi te čuvari obreda, postali su odmah jako utjecajne ličnosti u javnom životu države.³

---

¹ Skupina autora, *Povijest svijeta*, Marjan tisak, Split, 2005., str. 235.

² Mary Barnett, *Bogovi i mitovi staroga svijeta*, Dušević & Kršovnik d.o.o., Rijeka, 2000., str. 219.

³ Vincenzo Arangio-Ruiz, *Antički Rim: panorama jedne civilizacije*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1967., str. 2.

3. NAJSTARIJA RIMSKA BOŽANSTVA

Danas je nemoguće s preciznošću govoriti o najranijim bogovima Rima. O njima su pisali obrazovani pojedinci ali često iz udaljenosti od nekoliko stoljeća. Rana religija Rimljana je bila neka vrsta animizma u kojem se za mnoge stvari vjerovalo kako ih pokreće i njima vlada božanski duh. Te se duhove nazivalo numina, i najvjerojatnije u početku nisu bili raznovrsni kao pojedinačni bogovi kasnije. Danas ih najlakše možemo zamisliti kao naša reagiranja na neko stablo, stijenu, šumu ili riječnu livadu što u nama bude neke posebne osjećaje. Rimljani su osjećali kako bogovi pokreću sve značajnije djelatnosti njihova svijeta, a različite djelatnosti potpadaju pod odgovornost određenih bogova koji postoje samo radi toga. Ti su bogovi imali imena, ali nisu imali osobnosti, osobnih priča ili mitova.⁴

3. 1. BOGOVI I RAD NA POLJU

Mnogi od tih božanskih službenika, koji su nazivani numina, bili su vezani uz rad na polju. Rani historičar Fabije Piktora (3. st. pr. Kr.) kaže da kada svećenik prinosi žrtvu Zemlji i Cereri prizivlja Vervactora za prvo oranje, Redaratora za drugo, Insitora za sijanje, Oberatora za gnojenje, a za daljnje radove Occatora, Sarritora, Subrincatora, Messora, Convectora, Conditora i Promitora. Druga slična božanstva su Spiniensis za čupanje trnja, Puta za podrezivanje i mirisni Sterculius za gnojenje. Drugi numeni su bili povezani s obredima prolaza, opasnim trenucima prijelaza iz jedne životne dobi u drugu. U vezi s vjenčanjem postojale su Cinxia za opasivanje mlade, i Unxia za obred mazanja mladenkinih vrata mašću. Pri rođenju i kasnije, pomažu Cunina, Vaginatus, Rumina i dr. Neki rimski uobičajeni bogovi bili su, čini se, istog porijekla. Cerera je sila koja potiče rast žita, Flora je cvjetno božanstvo, Saturn je povezan sa sijanjem, Neptun vjerojatno s navodnavanjem, Janus s vratima. Ta su bića izvorno nespolna, a pastirsko božanstvo Pales ili Pares spominje se i u muškom i u ženskom rodu. Venera je božanstvo vrta prije nego se poistovjetila s Afroditom, a ime Venus je dobila po obliku srednjeg roda. Te duhovne sile sa svojim ograničenim funkcijama nisu imale osobnosti, ni međusobna odnosa, pa ni mitologije.⁵

---

⁴ Mary Barnett, *Bogovi i mitovi staroga svijeta*, str. 253.

⁵ Richard Cavendish, Trevor O. Ling, *Mitologija, ilustrirana enciklopedija*, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 1990., str. 136.

Čovjekov je odnos s bogovima bio funkcionalan, gotovo ugovoran. Njegova je dužnost bila prepoznati njihovu pomoć i priznati je kada se sve dobro odvijalo, ili saznati što bogovi žele i to ispuniti. Obiteljski, kućni bogovi bili su osobito prisutni u trima životnim sferama, domaćinstvu, poljoprivrednoj godini i značajnim životnim trenucima koje danas prepoznajemo kao "rituale prijelaza": rođenje, pubertet, brak i smrt.⁶

3. 2. PENATI I LARI

Penati i Lari su bili glavni kućni bogovi. Penati su bili božanstva smočnice. Nisu imali osobnost i nitko nije znao koliko ih ima. Osiguravali su opskrbu obitelji potrebnim namirnicama, a ona im je zauzvrat svakog dana, za vrijeme glavnog obroka, prinosila sitne darove. Štovalo ih se na ognjištu.

Druga kućna božanstva su bila Lari, o kojima se često govorilo u množini, iako je postojao jedan duh po imenu Lar. Oni su se brinuli o domaćinstvu općenito, uključujući i zemlju, a često ih se poistovjećivalo s dušama predaka obitelji. Čuvali su obitelj kao cjelinu kroz generacije, obilazeći njihova polja i tjerajući zle duhove. Svako je domaćinstvo imalo svoj lararium, odnosno kapelicu, ormarić u kojem su držali male kipove što predstavljaju njihove Lare. Obitelj bi im jednom mjesečno prinosila na dar kolače, mlijeko ili vino u znak zahvalnosti. Također, Lari su bili i zaštitnici robova.

Rana božanstva nisu samo bila vezana za domaćinstva. Svaki je grad ili zajednica imao svoje božanstvo, a neka božanstva su prerasla u zaštitnike cijele države. Rani su rimski bogovi imali imena, zadaće i božansku moć, no nisu imali svojih mitova niti obitelji. Pri kraju razdoblja monarhije, situacija se počela mijenjati, prije svega zbog grčkog utjecaja ali i zbog pravljenja kipova bogova što je značilo da će bogovi postati prepoznatljivi i na fizički način.⁷

---

⁶ Mary Barnett, *Bogovi i mitovi staroga svijeta*, str. 254.

⁷ Isto, str. 259.

4. DRŽAVNA RELIGIJA

U ranom razdoblju Rima numen se slavio na otvorenom, odnosno tamo gdje se osjećala njegova prisutnost. Kako su Etruščani koji su tada vladali Rimom, bogove predstavljali u ljudskom obliku i gradili im hramove, njihove navike su preuzeli Rimljani. U to vrijeme je Jupiter postao službeni bog naroda Rima te je njegov kip postavljen u novi hram na Kapitolu. Na isti način na koji je glava obitelji (otac) bio odgovoran za pokoran i uspješan odnos članova svoje obitelji prema bogovima, tako su i državni dužnosnici posredovali kod bogova u ime svojeg naroda. Većina je ljudi, najvjerojatnije, nastavila štovati svoje kućne bogove, no njihove ostale religiozne obveze obavljali su u njihovo ime državni dužnosnici na ceremonijama, na kojima su oni bili nazočni.⁸

5. UVOĐENJE NOVIH BOGOVA U RIMSKU REPUBLIKU

Već u samom početku Republike, Rimljani su razlikovali dvije vrste bogova: starije bogove iz prvobitne vjere starog Rima i novije bogove koje su upoznali preko drugih italskih naroda, Etrurčana ili Grka naseljenika, i primili ih u svoju službenu vjeru. Prvi su se zvali *di indigetes* (domaći bogovi), a drugi *di novensiles* (novoprimitljeni bogovi). Najveći domaći bogovi su bili: Jupiter, Mars, Kvirin, Junona, Jan, Vesta, Lari, Penati, Saturn i Neptun. Još u doba posljednjih kraljeva i u prvim desetljećima Republike, bila su uvedena u službenu rimsku religiju prva strana božanstva. To se dogodilo zahvaljujući Sibilskim knjigama koje je u Rim prema predaji donio kralj Tarkvinije, a koje su propisivale obrede i molitve grčkim božanstvima. Pod njihovim utjecajem su u rimsku religiju uvođeni grčki bogovi, kao što su: Apolon, Demetra, božica žetve i zemljoradnje, koju su u Rimu štovali pod imenom Cerera; Hermes, koji je postao Merkur, bog trgovine; Eskulap, bog zdravlja i medicine; Pluto, grčki bog zagrobnog života i bogatstva; Kibela, Velika Majka svih bogova. Svako od ovih novih božanstava dobilo je, vremenom, svoj hram izvan svetih gradskih zidina, dok su se s njihove unutarnje strane nalazili samo hramovi domaćih bogova.⁹

---

⁸ Mary Barnett, *Bogovi i mitovi staroga svijeta*, str. 263.

⁹ Vincenzo Arangio-Ruiz, *Antički Rim: panorama jedne civilizacije*, str. 4.

Tijekom postojanja Rimske Republike, njihova su božanstva bila pod jakim utjecajem Grčke. Rimski su bogovi, nakon izjednačavanja s grčkima, prisvojili njihove kultove, osobnosti, utemeljene obiteljske odnose, razvijene mitove, pa čak i pojedine predmete s kojima su se pojavljivali, odnosno s kojima su ih prikazivali.

U svoj religiozni sustav Rimljani su preuzeli nove bogove jer su im bili potrebni. Rim više nije bio samo poljoprivredno središte nego je izrastao u trgovačko i manufakturno središte i trebao je nove bogove koji bi štitili ta područja. Grčki je utjecaj bio osobito prisutan u utemeljenju novih državnih kultova.¹⁰

---

¹⁰ Tony Allan, Stari Rim, Liber Novus d.o.o., Zagreb, 2008., str. 110.

6. RIMSKI BOGOVI

6. 1. JUPITER

Jupiter (*Iupiter*, od *Iovis pater*) je bog neba, on s neba dijeli ljudima svjetlost, ili šalje gromove (*I. Fulgurator*) ili kišu (*I. Pluvus*). U Rimu su ga poštovali od najstarijih vremena. Njegovo glavno svetište dizalo se na Kapitolu, i upravo je tu, u tom kapitolskom hramu, Jupiter pod imenom Iuppiter Optimus Maximus bio štovan kao zaštitnik države, poštenja i zakletve, i kao davatelj pobjede.¹¹

Prilog 1: Kip boga Jupitera

Jupiter je veliki indoeuropski bog neba i javio se u Italiji, no nema ni traga mitologiji koja bi se vezivala uz Jupitera a da nije preuzeta od njegova grčkog pandana Zeusa. Junona, koja je bila poistovjećena s Herom, Zeusovom ženom, postala je žena rimskog boga Jupitera.¹²

Obožavanje Jupitera Optimusa Maximusa počelo je pod etruščanskim kraljevima koji su iz Rima potjerani 509. god. Isprva je Jupiter bio dovođen u vezu s prirodnim pojavama, osobito s olujama, grmljavinom i munjama a poslije je postao zaštitnik rimskog naroda i bio im je moćan saveznik u ratu. Njemu su bile posvećene igre održavane u rimskom cirkusu.¹³

U životu Rimljana Jupiter je imao izvanredno veliku ulogu, i to kao bog vremena i kao božanstvo koje čuva ćudoređe i red te štiti državu. Kao bog vremena slao bi munju, grmljavinu i kišu. Kao branitelj prava i ćudoređa štutio je prije svega brak i zakletvu.

---

¹¹ Vincenzo Arangio-Ruiz, *Antički Rim: panorama jedne civilizacije*, str. 2.

¹² Mary Barnett, *Bogovi i mitovi staroga svijeta*, str. 273.

¹³ Arthur Cotterell, *Enciklopedija bogova i legendi starih Grka, Rimljana, Kelta i Nordijaca*, str. 56.

U hramu Kapitolijskog trojstva održavali su se državni obredi: ondje bi Senat objavljivao ratove, objavljivali bi se međunarodni ugovori, vojskovođe bi dolazili u trijumfalnom mimohodu, itd. Jupiteru su bili posvećeni svi dani punog Mjeseca. Osim, toga, njemu u čast u rujnu su se slavili Ludi Romani, a u studenome Ludi plebei. U kasno antičko doba, u prvim stoljećima nakon Krista, u vrijeme Rimskog Carstva, osobito se štovao Jupiter Dolihenski. Prikazivan je kao istočnjački bog na nebeskom biku. Na Aventinu u Rimu nalazio se bogato opremljen hram njemu posvećen.¹⁴

6. 2. JUNONA

Junona (Iuno) je stara italska božica čije se ime vjerojatno može izvesti od iuvenis "životna snaga". Prema antičkim predodžbama smatrali su da odgovara muškome Genisusu, tj. smatrali su je pratiteljicom žena od rođenja do smrti. S Jupiterom i Minervom štovana je na Kapitoliju u Rimu kao Kapitolijsko trojstvo. Junona je ponajprije božica žena i cjelokupnog ženskog života, osobito poroda. Od životinja posvećena joj je koza, a od voća smokva. Posvećene su joj Kalende, a 1. ožujka svetkovale su se Matronalije.¹⁵

Junona je žensko božanstvo, koje odgovara Jupiteru. Zato je i ona božica neba, ali više noćnog neba i Mjeseca koji ga obasjava. Junona, koju su kasnije po grčkom uzoru smatrali Jupiterovom ženom, posala je i božica braka i bračnog života žena. Kako je bila i zaštitnica države, dobila je kasnije naziv Mater i Regina.¹⁶

Prilog 2: Carracci: Jupiter i Junona, prikazani u zagrljaju

¹⁴ Otto Holzapfel, Leksikon europske mitologije, Školska knjiga, Zagreb, 2008., str. 179.

¹⁵ Otto Holzapfel, Leksikon europske mitologije, str. 178.

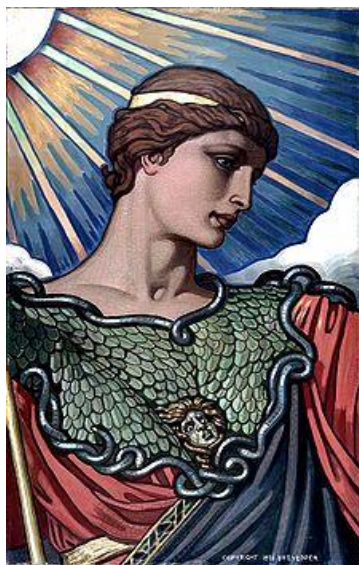
¹⁶ Vincenzo Arangio-Ruiz, Antički Rim: panorama jedne civilizacije, str. 3.

Kao božanstvo plodnosti i rasta u žena izjednačena je s Herom. Uvijek su je doveli u vezu s grčkom božicom rođenja Ilitijom, a Rimljani su ju zvali "ona koja čini da dijete ugleda svjetlost dana". Često se pojavljuje naoružana i s ogrtačem od kozje kože, što je bio omiljeni odjevni predmet rimskih vojnika tijekom ratničkih pohoda.¹⁷

6. 3. MINERVA

Minerva je bila staroitalska božica, vjerojatno etruščanskog podrijetla. Štovana je kao zaštitnica Rima, no važnija je kao zaštitnica obrtnika, pjesnika i učitelja, a pod nazivom Minerva Medica i kao zaštitnica liječnika. Najvažniji posvećeni joj hram u Rimu nalazio se na Aventinu. Glavne svetkovine u njezinu čast bile su Velika kvinkvarta ili Minervalije, a slavile su se 19. ožujka ili 13. lipnja. Svečanost u ožujku slavili su prije svega obrtnici i učitelji, a svečanost u lipnju pjesnici.¹⁸

Kako je Minerva bila etruščanska božica obrtničke vještine, poistovjećena je s Atenom, te su joj pridodane Atenina mudrost i ratnička vještina. Kako je Atena rođena iz Zeusove glave, Minerva je postala Jupiterova kći. Zajedno s Jupiterom i Junonom ubrajala se u trijadu kapitolskih božanstava koja su Rimljani osobito štovali kao zaštitnike grada.¹⁹

Prilog 3: Minervina glava, Elihu Vedder, 1896.

¹⁷ Arthur Cotterell, Enciklopedija bogova i legendi starih Grka, Rimljana, Kelta i Nordijaca, str. 55.

¹⁸ Otto Holzappel, Leksikon europske mitologije, str. 240.

¹⁹ Josip Laća, Religijski leksikon, Mosta, Zagreb, 1999., str. 218.

Njezin sveti kip donio je (prema predaji) u Italiju Eneja koji ga je spasio na bijegu iz osvojene Troje. Čini se kako je Minerva prvobitno bila djevičanska božica Etruščana, i njezin kult su Rimljani preuzeli već u 7.- 6. st. pr. Kr. Štovali su je kao božicu mudrosti, koja je obdarila ljude obrtima i poučila ih mnogim vještinama, među ostalim i ljekarništvu. U Rimu je Minervi bilo posvećeno nekoliko hramova. Na Kapitolu, u zajedništvu s Jupiterom i Junonom, hram koji im je navodno bio posvećen u prvoj godini Republike; nadalje na Eskvilinu, u blizini današnjeg Panteona, a od hramova iz novijih vremena, hram na Nervinu forumu.²⁰

Najčešće je prikazivana kako nosi oklop i kacigu, a u ruci drži koplje. Rimljani su joj posvećivali ratni plijen.²¹

6. 4. MARS

Mars je italsko poljodjelsko božanstvo koje je u Rimu postalo bog rata, te je uz Jupitera i Kvirina jedan od najvažnijih rimskih bogova uopće. Mars je uzeo Rim, koji je težio za svjetskom vlašću, pod svoju zaštitu i priskrbio mu mnoge pobjede. Za Rimljane je imao veliko značenje, budući da je s vestalkom Reom Silvijom imao blizance Romula i Rema i tako bio praotac Rimljana. Za njegov kult se brinuo svećenički kolegij salijaca. Svečanosti u čast boga Marsa održavale su se u ožujku, koji je po njemu dobio ime mart, i mjesecu listopadu. Bile su to svečanosti s oružjem i procesijama.²²

Prilog 4: Mars

²⁰ Vojtech Zamarovsky, *Bogovi i junaci antičkih mitova*, Artresor naklada, Zagreb, 2004., str. 223.

²¹ Arthur Cotterell, *Enciklopedija bogova i legendi starih Grka, Rimljana, Kelta i Nordijaca*, str. 62.

²² Josip Laća, *Religijski leksikon*, str. 205.

Sin Junone i čarobna cvijeta, izvorno je bio rimski bog plodnosti i vegetacije, no poslije je doveden u vezu s borbom. Kao bog proljeća, doba kad se održavaju svečanosti u njegovu čast, osobito je nadgledao poljodjelstvo. S ratničkog stajališta, žrtve su mu bile nuđene prije bitke, a na bojnopolju se navodno pojavljivao u društvu s Belonom, ratničkom božicom koja je često identificirana kao njegova kćer, sestra ili žena.²³

Za svetkovina su salijci sa svojim drevnim štitovima i u crvenim tunikama, izvodili ratne plesove. Više je hramova u Rimu, pa i tzv. Marsovo polje gdje su se održavali svečani vojni mimohodi, bilo posvećeno Marsu. Nakon pobjede u bitki kod Filipa (42. g. pr. Kr.) Oktavijan je dao sagraditi hram bogu kao zahvalu što mu je omogućio da se osveti Cezarovim ubojicama. Taj je hram bio posvećen Marsu Ultoru ("osvetniku"). Prinosile su mu se žrtve kako bi osigurao bogatu žetvu te poštedio goveda od bolesti.²⁴

Rimski bog Mars postao je još izrazitiji bog rata, a ne više poljodjelstva, nakon što je poistovjećen s grčkim bogom Aresom, isključivo bogom rata. Mars (Mars ili Marspiter) nam se prikazuje u dva vida: kao bog zemljoradnje i kao bog rata. Kao bog zemljoradnje štitio je zasijana polja i proljetne biljke. Njemu je posvećen mjesec Mart, a njemu u čast su održavane svetkovine za pročišćavanje polja, od kojih je najvažnija bila Ambarvalia. Kao bog rata čuvao je zemlju od neprijateljskog pustošenja i bdio je nad vojskom u ratu. U tom svojstvu poštovali su ga u dvoma vrlo starim svetištima, na Marsovom polju i u Regiji na Forumu, gdje se čuvalo njegovo sveto oružje, štitovi i koplja. Marsu je bio posvećen čitav niz svetkovina koje su se proslavljale u svibnju i listopadu, to jest pri otvaranju i zatvaranju ratne sezone.²⁵

6. 5. VENERA

Rimska je božica Venera doživjela veće promjene. U ranoj rimskoj religiji je bila duh usjeva čije ime nije bilo niti muško niti žensko. Poistovjećivanjem s Afroditom, najljepšom među grčkim božicama, stekla je mnogo šire polje utjecaja i atraktivniju osobnost. Kako je Afrodita bila žena Hefesta, a ljubavnica Aresa, Venera je postala žena Vulkanu. Vulkan je poistovjećen s Hefestom, kovačem, čiji je rad s vatrom potjecao od njegove ranije povezanosti s vulkanima. Venerin ljubavnik je postao Mars, kao istovjetnik Aresa.²⁶

---

²³ Arthur Cotterell, Enciklopedija bogova i legendi starih Grka, Rimljana, Kelta i Nordijaca, str. 60.

²⁴ Otto Holzappel, Leksikon europske mitologije, str. 229.

²⁵ Vincenzo Arangio-Ruiz, Antički Rim: panorama jedne civilizacije, str. 2.

²⁶ Mary Barnett, Bogovi i mitovi staroga svijeta, str. 274.

Prilog 5: Rađanje Venere, Sandro Botticeli

Podrijetlo i povijest kulta italsko-rimske božice Venere ostali su nerazjašnjeni. Ona je najkasnije u 4. st. pr. Kr. bila poistovjećena s grčkom božicom Afroditom i od tog vremena pokazuje karakter božice majčinstva i ljubavi. Pretpostavlja se da je poistovjećivanje Venere s Afroditom započelo u Venerinom svetištu u Eriksu na Siciliji. U rimski državni kult došla je jedno ili dva stoljeća kasnije te je, nakon apsorpiranja različitih lokalnih božanstava, postala božicom podrijetla rimskog naroda i najvažnijeg roda Julijevaca. Najviše je bila štovana u svojoj najvažnijoj funkciji kao Venus Genetrix ili Venera roditeljka. Aspekte majke zemlje i smrti imala je u obliku Venus Prosperina, u kojem je zapravo najbliža svojoj prvobitnoj pojavi.²⁷

Staroitalska je božica proljeća i vrtova, a njezin lik je tijesno povezan s predodžbom o ljupkosti i dražesnosti. U Rimu su u Venerinu čast izgrađena brojna svetišta. 295. g. pr. Kr. posvećen joj je hram kod Circus Maximusa, a 215. g. pr. Kr. hram na Kapitoliju. Venera je bila glavna božica i zaštitnica Rima, među ostalim i zato što je prema mitu, Afrodita Enejina majka. Tako je Venera bila smatrana pretkom rimskog naroda koji je potekao od Eneje.²⁸

6. 6. DIJANA

Rimska božica Dijana je imala mnogo zajedničkih osobina s grčkom Artemidom, jer su obje bile božice neukročene prirode. Kako je Artemida bila Apolonova sestra, i Dijana je u Rimu postala njegovom sestrom. U Rimljana božica lova, bila je izvorno staro italsko božanstvo Mjeseca. Kao takva bila je zaštitnica žena i njihovih ženskih funkcija.²⁹

---

²⁷ Josip Laća, Religijski leksikon, str. 391.

²⁸ Otto Holzappel, Leksikon europske mitologije, str. 395.

²⁹ Josip Laća, Religijski leksikon, str. 70.

Imala je svetišta u svetome gaju u Nemi, na gori Tifati kod Kapue i u Ariciji. Kao svetište Latinskog saveza podignut joj je hram na Aventinu u Rimu, koji je navodno bio pod zaštitom kralja Servija Tulija. Glavno slavlje održavalo se 13. kolovoza.³⁰

Prilog 6: ostaci kipa božice Dijane s Garduna

6. 7. APOLON

Apolon je bio sin Zeusa i titanke Leto te brat blizanac božice Artemide. Bio je jedan od najznačajnijih božanstava u grčkoj i rimskoj religiji, bog proricanja, streličarstva i glazbe.³¹

Ne postoji jedinstveno objašnjenje njegova imena i podrijetla. Jasno je samo da nije bio grčki bog, te da potječe ili od Hiperborejaca s krajnjeg sjevera ili iz Male Azije. Rimljani su Apolona preuzeli već u 5. st. pr. Kr. Ondje se dovodio u vezu sa Sibilom Kumanskom i slavio prije svega kao bog lječništva. 433. g. pr. Kr., u znak zahvalnosti zbog zaštite od kuge, podignut mu je hram. Oktavijan mu je nakon Bitke kod Akcija (31. g. pr. Kr.) dao sagraditi raskošan hram na Palatinu. Osim toga, carska je obitelj osobito štovala Apolona, a bio je i tema mnogih antičkih djela. U 6. st. pr. Kr. pojavljuje se kao bradati bog, poslije kao ideal muške ljepote u liku golog mladića, ali i kao svirač na kitari.³²

Apolon je u Rim stigao, ponajprije, kao bog ozdravljenja sredinom 5. st. pr. Kr., isto kao i njegov sin Asklepije koji je u Rim donesen kada je Rimom harala kuga i tu je štovan kao Eskulap. Rimljani su od Etruščana preuzeli ideju o dvanaest božanstava koji su savjetovali Jupitera u donošenju važnih odluka. Poistovjetili su ih sa dvanaest najvažnijih grčkih bogova, dali im latinska imena i uklopili u postojeće grčke mitove.

³⁰ Otto Holzapfel, Leksikon europske mitologije, str. 74.

³¹ Arthur Cotterell, Enciklopedija bogova i legendi starih Grka, Rimljana, Kelta i Nordijaca, str. 19.

³² Otto Holzapfel, Leksikon europske mitologije, str 24.

Jedino je Apolon zadržao svoje grčko ime jer je pod tim imenom u Rimu već bio prihvaćen. To je značilo gotovo potpuno napuštanje i zaborav izvornih priroda i uloga ranih rimskih božanstava.³³

Prilog 7: kip Apolona

Ime grčkog boga čaranja, glazbe, mudrosti i lijepih umjetnosti, Apolon, je često interpretirano kao "sjajni" iako je njegovo istinsko biće bilo tamno. Čini se da je sjajni karakter zadobio u kasnijem razdoblju širenja kulta. U Homerovim epovima još je svadljiv i osoran. A i njegovo povezivanje s proročištem u Delfima upućuje nas na njegovu izvornost u nekom čisto ovozemaljskom božanstvu. Kao mjesto njegova rođenja općeprihvaćen je otok Del.³⁴

6. 8. VESTA

Vesta je božanstvo domaćeg ognjišta, simbol svjetlosti i vječnosti obiteljske ljubavi. Ovu boginju su poštovali na osobito svečan način kao zaštitnicu državnog ognjišta, koje je u malom hramu na Forumu čuvao kolegij svećenica, nazvanih po njoj Vestalke. Obiteljska božanstva su bila i Penati i Lari. Penati su bogovi ostave i njima je povjerena svakodnevna briga o obitelji dok su Lari bili pravi obiteljski duhovi čuvari, koji su se osobito brinuli da se nastavi obiteljska loza. Kult ovih božanstava bili su u uskoj vezi sa kultom Veste, te su se i oni štovali u Vestinom hramu.³⁵

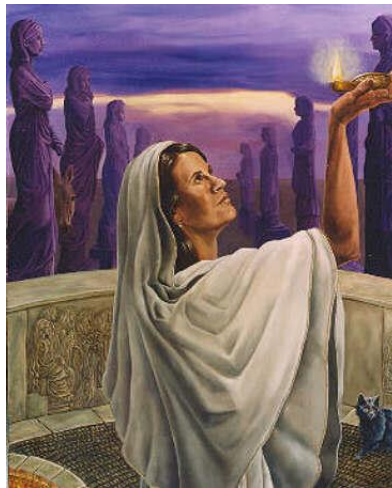
³³ Mary Barnett, *Bogovi i mitovi staroga svijeta*, str. 273.

³⁴ Josip Laća, *Religijski leksikon*, str. 45.

³⁵ Vincenzo Arangio-Ruiz, *Antički Rim: panorama jedne civilizacije*, str. 3.

Vesta je prvotno bila samo božica zemlje, ali je u Rimu uživala državni kult kao zaštitnica oltara, kuće i ognjišta. U njezinom okruglom hramu na Forumu Romanumu bilo joj je posvećeno ognjište s vječnom vatrom koju su čuvale njezine svećenice vestalke. Bilo ih je 6 a najstarija među njima bila je glavarica. Za tu uglednu službu birale su se djevojčice iz najuglednijih obitelji. Služba im je trajala 30 godina, a djevičanstvo je bilo obavezno. Vestalka koja bi prekršila zavjet čistoće bila je živa pokopana.³⁶

Za vrijeme Vestalija, gradske matrone bosonoge su hodočastile do hrama. Vesti posvećena životinja bio je magarac, koji se za vrijeme svetkovina ukrašavao vijencima ruža i malim kruščićima. Smočnica Vestina hrama bila je otvorena nekoliko dana u mjesecu lipnju kako bi rimske žene imale priliku dopuniti zalihe.³⁷

Prilog 8: Vesta

6. 9. CERERA

Rimska božica poljodjelstva i svih biljaka koje služe za prehranu, istodobno zaštitnica braka i mrtvih. Najkasnije je u 6. st. pr. Kr. izjednačena s grčkom božicom Demetrom. 496. g. pr. Kr. u blizini Circusa Maximusa započeta je gradnja hrama koji je nekoliko godina poslije posvećen božanskoj trijadi Cerere, Libera i Libere. Cerera je bila plebejska božica. Brinula se o tome da se plebejski narodni tribuni drže zakona, a njezin hram je bio središte plebejske zajednice. Oko 250. g. pr. Kr. došlo je do velike promjene: grčke su svećenice služile kultu u kojemu je, po uzoru na Demetru, središnju ulogu imala potraga majke za izgubljenom kćeri Prozerpinom.³⁸

³⁶ Josip Laća, Religijski leksikon, str. 391.

³⁷ Otto Holzapfel, Leksikon europske mitologije, str 396.

³⁸ Isto, str. 60.

Cerera je jedna od najstarijih prvobitnih rimskih božica. Prema tradiciji, svoje je svećenike imala još u doba kraljeva. U Rimu joj je bio posvećen hram u podnožju brežuljka Aventina. Potječe s početka 5. st. pr. Kr., a u njemu su se sve do vremena Carstva čuvale odluke Senata. Od ostalih Cererinih hramova najpoznatiji je bio u Ostiji. Hram je imao okrugao tlocrt a njegovi su ostaci dobro sačuvani. Svečanosti održavane njoj u čast, tzv. Cerealije, imale su ruralni i pučki značaj, a održavale su se u travnju. U vrijeme tih svečanosti ljudi su oblačili bijela odijela, a siromasi dobivali hranu na državni trošak. Cererin kult, osobito proširen i omiljen među ženama, u potonja je vremena dobio neke mistične crte iako ne u velikoj mjeri.³⁹

6. 10. MERKUR

Merkurov kult je uveden u Rimu 495. g. pr. Kr. Njegov je grčki ekvivalent Hermes, između ostalog, bio zaštitnik trgovaca i svih onih koji su se bavili bilo kakvim poslovima, te se, vjerojatno, očekivala njegova pomoć u trenutku kada su poslovi loše napredovali.⁴⁰

Merkur je rimski bog glasnik i kao što njegovo ime da naslutiti, božanstvo koje bdije nad prometom i trgovinom. Bio je povezan s mirom i napretkom. Obično je prikazivan s krilatim šeširom i palicom. Osobito su ga štovali plebejci koji su se pretežito bavili trgovinom. U Rimu je 495. g. pr. Kr. Merkuru bio posvećen hram, ali i u mnogim rimskim provincijama štovao ga je trgovački sloj. Vrlo rano je preuzeo funkcije grčkog boga Hermes.⁴¹

Od kraja 5. st. pr. Kr. Merkur je imao hram nedaleko od Velike arene. Na obronku Celija nalazio se njemu posvećen izvor, čijom su vodom za svečanosti u njegovu čast trgovci škropili sebe i svoju robu, ne bi li se tako očistili od ljage i olakšali teret nečiste savjesti zbog svojih prevara.⁴²

Prilog 9: Merkur

³⁹ Vojtech Zamarovsky, *Bogovi i junaci antičkih mitova*, str. 65.

⁴⁰ Mary Barnett, *Bogovi i mitovi staroga svijeta*, str. 273.

⁴¹ Otto Holzapfel, *Leksikon europske mitologije*, str. 236.

⁴² Vojtech Zamarovsky, *Bogovi i junaci antičkih mitova*, str. 220.

6. 11. VULKAN

Bog vatre kojega su Rimljani preuzeli od Etruščana. Poslije se izjednačuje s grčkim bogom Hefestom, jer su pojmovi kovanje i vatra međusobno tijesno povezani. Glavna svečanost u njegovu čast bile su Vulkanalije, a bio je običaj da se u vatru bacaju žive ribe. Vulkanalije su se održavale 23. kolovoza u Vulkanovu hramu na Marsovom polju u Rimu.⁴³

Njegovim ocem najčešće je smatran bog neba Celus, grčki Uran. Prema tim novijim predodžbama bio je, kao i Hefest, kovač i oružar. Pri poslu su mu pomagali jednooki divovi, kiklopi. Njegovo su sjedište većinom smještali pod vulkan Etnu na Siciliji, ili na Liparske otoke. Jedan od njih, "kum svih vulkana", i danas se zove Vulcano. Vulkanov kult u Rimu bio je drevan. Na kraju Foruma, pod Kapitolom, imao je žrtvenik isklesan u stijeni, kraj kojeg se narod tradicionalno okupljao u skupštinu već za Kraljevstva. U Vulkanovu čast spaljivano je, nakon pobjedničke bitke, i neprijateljsko oružje. Osobito su ga štovali krojači, koji su ga držali zaštitnikom svoga obrta. Za Vulkanov hram na Marsovu polju zna se samo na temelju antičkih izvora. Njegove ruševine nisu pronađene, ali je sačuvan veliki broj slika s njegovim likom, najviše manjih kipova od kovine. Njegove su kipove dali izraditi najviše oni koji su preživjeli udar groma.⁴⁴

6. 12. NEPTUN

Neptun (Neptunus), bog tekućih voda, postao je kasnije, nakon izjednačavanja s grčkim Posejdomom, božanstvo mora i zaštitnik mornara i plovidbe, ali i konja.⁴⁵

Poistovjećivanjem s grčkim Posejdomom postao je ovaj rimski bog mora, a budući da je stariji od moreplovstva Rimljana, zacijelo je prvobitno morao bit bog kopnenih voda, izvora, jezera i rijeka. Njegov blagdan bijahu Neptunalije održavane 23. srpnja, koje su trebale spriječiti presušivanje izvora. Bio je to najveći pučki blagdan starog Rima.⁴⁶

Neptun je također bio bog trkaćih staza, pa se kod Circusa Flaminiususa u Rimu nalazio njemu posvećen hram. Najveći hram Neptunu u čast bio je podignut na Marsovu polju u Rimu.

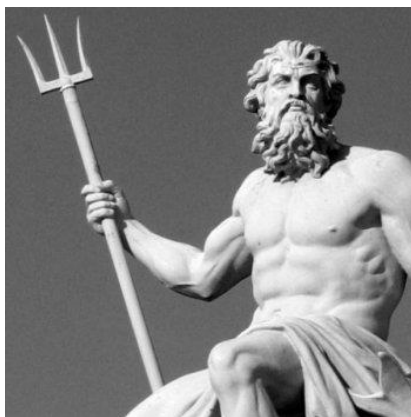
⁴³ Otto Holzapfel, Leksikon europske mitologije, str. 405.

⁴⁴ Vojtech Zamarovsky, Bogovi i junaci antičkih mitova, str. 341.

⁴⁵ Vincenzo Arangio-Ruiz, Antički Rim: panorama jedne civilizacije, str. 3.

⁴⁶ Josip Laća, Religijski leksikon, str. 236.

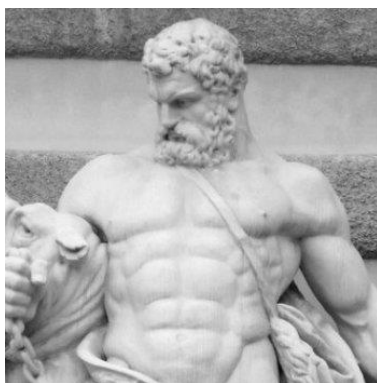
U Flaminijevu cirkusu bio je podignut žrtvenik posvećen Neptunu kao stvoritelju konja i zaštitniku konjskih utrka. Kult Neptuna kao boga mora održao se u cijelom rimskom Sredozemlju još dugo nakon pobjede kršćanstva, a njegovi ostaci žive i danas u nizu folklornih navika.⁴⁷

Prilog 10: Neptun

6. 13. HERAKLO

Heraklo je bio jedan od prvih grčkih bogova koji se počeo štovati u Rimu pod imenom Herkul. Vjerojatno se proširio iz Tibura, obližnjeg latinskog grada. Njegov je kult smješten na oltar na Volovskom trgu ili stočnoj tržnici. U Grčkoj on izvorno nije bio štovan kao božanstvo, već ga se veličalo kao junaka čiji je otac bio Zeus. U mitu o njemu tek je kasnije došlo do pretvaranja njegovog lika u božanski. U Rimu je bio utemeljen kao bog s posebno naglašenim utjecajem na trgovačko poslovanje, što je i razumljivo, jer su ga u Rim donijeli zapravo fenički trgovci.

Prilog 11: Heraklo

---

⁴⁷ Vojtech Zamarovsky, Bogovi i junaci antičkih mitova, str. 232.

Oni su ga povezivali sa svojim bogom Melkartom, a sami su se često poistovjećivali s njim i cijenili način na koji se obračunavao sa svakim tko bi ugrožavao njegove poslove. U Rimu je 312. g. pr. Kr. prihvaćen u državni kult, a prije toga je štovan u privatnim kultovima. Heraklov lik tema je brojnih pjesama u kojima se ističu njegove različite osobnosti, od sjajnog junaka koji je izabrao put kreposti, do grubog, snažnoga borca. I u likovnoj umjetnosti od antičkog doba ima veliku ulogu. Njegovi zadaci često su nam poznati samo iz likovnih prikaza, osobito na vazama.⁴⁸

6. 14. KVIRIN

Rimski bog rata koji je vjerojatno bio i bog poljodjelstva. Štovali su ga skupa sa Jupiterom i Marsom, sve dok to trojstvo nije zamijenjeno novim trojstvom Jupitera, Junone i Minerve. Kvirin je slovio za boga rimskih građana koji nisu pripadali plemstvu i po njemu je nazvan jedan od sedam rimskih brežuljaka, Kvirinal, na kojemu je bio štovan. Ondje mu je 293. g. pr. Kr. posvećen hram koji je izgorio, ali ga je August ponovno sagradio.⁴⁹

Kvirin (Quirinus pater) je jako poštovan bog u staro doba, ali kasnije mu je značaj opao. Bio je bog Kvirita, to jest Rimljana, koje su tako zvali jer su bili naoružan narod (quirus=koplje).⁵⁰

Prvotno je bio bog zaštitnik staroga sabinjanskog naselja na brežuljku Kvirinalu koje se stopilo s Rimom. Nakon toga postao je bogom rata i zaštitnikom cijeloga Rima. Kad je prevladao kult boga Marsa, Kvirina su izjednačili s Romulom, osnivačem grada. Prema legendama koje međutim potječu tek iz posljednjeg stoljeća stare ere, Romul je svoje ime po uzašašću na nebo promijenio u Kvirin. Rimljani, smatrajući se Romulovim potomcima, u svečanim su prigodama sebe nazivali "kvirinovim narodom". Kult Romula-Kvirina kao utemeljitelja Rima razvijali su i poticali poglavito Cezar i August. Kvirinu je bilo posvećeno drevno svetište na brežuljku Kvirinalu, u kojem je s Jupiterom i Marsom bio udružen u tzv. Kvirinalno božansko trojstvo. Kvirinu je služilo 12 svećenika, a svečanost u njegovu čast, Kvirinalija, održavala se 17. 3. Rimska gradska četvrt, sagrađena na tom brežuljku, i danas se zove Kvirinal.⁵¹

---

⁴⁸ Otto Holzapfel, Leksikon europske mitologije, str. 147.

⁴⁹ Isto, str. 208.

⁵⁰ Vincenzo Arangio-Ruiz, Antički Rim: panorama jedne civilizacije, str. 2.

⁵¹ Vojtech Zamarovsky, Bogovi i junaci antičkih mitova, str. 195.

6. 15. JAN

Prvobitno je prema predaji, bio kralj u Laciju i utemeljio grad na jednom od sedam brežuljaka uz rijeku Tiber, na kojima se zatim razvio Rim. Taj je brežuljak dobio ime Janikulum. Ništa se pouzdano ne zna o njegovim prvobitnim božanskim funkcijama. Možda je u staroj rimskoj religiji bio bog svjetla i Sunca, a zacijelo je, prije nego je postao bogom početaka, bio bog-zaštitnik kućnih vrata.⁵²

Prilog 12: Jan

Jan (*Ianus, Ianus pater*) bio je u početku božanstvo vrata, ulaza, luka kroz kojih se ulazilo u neko mjesto. Ubrzo je postao božanstvo koje bdije nad početkom života, nad početkom dana, mjeseca, godine. Njemu je posvećen i prvi mjesec i prvi praznik u godini.⁵³

Dvoglavi rimski bog koji vidi odostraga i odnaprijed. Zaštitnik je ulaza, vrata i prolaza. Bogu ulaza bio je posvećen svaki početak, pa je tako po Janu nazvan i početak godine, mjesec januar.⁵⁴

Njegov hram na Forumu u Rimu imao je dvojna vrata koja su u vremenima rata uvijek bila otvorena, a u vremenima mira zatvorena. Mjesec januar kada ljudi gledaju unaprijed i unatrag bio je za Jana sveti mjesec.⁵⁵

Glavne svečanosti u njegovu čast, zvane Agonije, održavale su se 9. siječnja. Pri važnijim pothvatima, privatnim i javnim, za zaštitu i pomoć najprije se prizivao Janus. Salijci su ga u pjesmi slavili kao najvažnijeg od svih bogova. Jan je obično prikazivan s dvjema glavama, jednom okrenutom na desno a drugom na lijevo.⁵⁶

⁵² Vojtech Zamarovsky, *Bogovi i junaci antičkih mitova*, str. 167.

⁵³ Vincenzo Arangio-Ruiz, *Antički Rim: panorama jedne civilizacije*, str. 3.

⁵⁴ Josip Laća, *Religijski leksikon*, str. 135.

⁵⁵ Arthur Cotterell, *Enciklopedija bogova i legendi starih Grka, Rimljana, Kelta i Nordijaca*, str. 54.

⁵⁶ Otto Holzapfel, *Leksikon europske mitologije*, str. 173.

6. 16. SATURN

Saturn (*Saturnus*), bog sjetve, štitio je sjeme u zemlji i donosio ljudima blagostanje i bogatstvo. Njegov praznik Saturnalia bio je dan općeg veselja, u kojem su slobodno sudjelovali i robovi, zaboravljajući bar na jedan dan svoju potčinjenost gospodarima.⁵⁷

Starorimski bog seljaka i žetve bio je Jupiterov otac. Slovio je kao pravedan i prijateljski vladar Zlatnog doba. U njegovu čast su se svake godine slavile Saturnalijske, vrlo slične karnevalskom slavlju.⁵⁸

Prilog 13: Saturn

Saturn je bio drevni italski bog žita, rimski pandan grčkom bogu Kronu, iako je više zajedničkog imao s božicom Demetrom. Vjeruje se da je vladao zemljom za vrijeme izgubljenog Zlatnog doba.⁵⁹

Kod Rimljana Saturn je uživao veliko poštovanje i ugled već od najstarijih vremena. Smatrali su ga utemeljiteljem novog društvenog poretka na zemlji. Naučio je ljude, nekoć nomade, obrađivati zemlju i uzgajati žitarice, saditi voće i vinovu lozu, graditi zajedničke naseobine, a uz ostalo uputio ih je i u to kako će poštovati zakone koje im je sam dao. Saturna su Rimljani najčešće prikazivali u liku vremešna muškarca sa srpom ili vrtlarskim nožem u ruci. Najveći hram su mu podigli na Forumu, pred ulazom u Kapitol.⁶⁰

---

⁵⁷ Vincenzo Arangio-Ruiz, *Antički Rim: panorama jedne civilizacije*, str. 3.

⁵⁸ Josip Laća, *Religijski leksikon*, str. 326.

⁵⁹ Arthur Cotterell, *Enciklopedija bogova i legendi starih Grka, Rimljana, Kelta i Nordijaca*, str. 79.

⁶⁰ Vojtech Zamarovsky, *Bogovi i junaci antičkih mitova*, str. 305.

Usprkos poistovjećivanju, Rimljani su nastavili štovati duhove po starom običaju gradeći svetišta i hramove, što govori o postojanosti želje štovanja bogova na rimski, a ne grčki način. Rimski je Senat u vrijeme Republike ciljano uvodio nove bogove i kultove, gotovo smišljenom politikom u vrijeme kriza, kada je ljude trebalo uvjeravati, umirivati i skretati njihovu pozornost. Kada je u gradu vladala glad 496. g.pr.Kr. Sibilske knjige su savjetovale kako treba uvesti novi kult Cerere, Libere i Libera. Bila su to rana rimska božanstva, zamišljena prvotno kao pojedinačni duhovi plodnosti, no sada okupljena u kultne likove po uzoru na grčka božanstva žita i vina: Demetru, božicu žitarica i žetve; Dioniza, boga vina i Perzefonu, Demetrinu kći. Uvođenje je stranih božanstava uvjetovalo prihvaćanje ljudskog lika za bogove pri kraju razdoblja Republike i nedvojbeno poistovjećivanje rimskih s grčkim bogovima. To je dovelo do daleko emocionalnijeg i snažnijeg izražavanja štovanja od onog kojega su rimski rituali do tada omogućavali.⁶¹

---

⁶¹ Skupina autora, Povijest 4, Rimsko Carstvo, Europapress holding d. o. o., Zagreb, 2008., str. 432.

7. ZAKLJUČAK

Rimljani su u svojim vjerovanjima bili prije svega praktični, tražeći izravnu, vidljivu korist kao nagradu za svoje napore. Rimski bogovi su se prije svega oblikovali pod utjecajem drugih religija, ponajviše grčke i etrućanske. Svaki bog je imao područje ljudskog života za koje je bio zadužen, imao je svoje zadaće, posvećene životinje i biljke te svoje mitove. Ljudi su vjerovali kako njihove molitve i žrtve ništa ne bi koristile kada svojim moćnim gospodarima ne bi dali ono što oni od njih traže, te odatle potiču strogi propisi za prikazivanje božanstva i detaljan, vrlo pažljiv ritual. Stari Rimljani su ove bogove slavili dugi niz godina, a iz državne religije istisnuti su novom glavnom religijom – kršćanstvom.

8. POPIS PRILOGA

Prilog 1: http://sh.wikipedia.org/wiki/Jupiter_%28mitologija%29

Prilog 2: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Junona>

Prilog 3: <http://www.kokica.szukajmp3.info/title/Minerva>

Prilog 3: <http://www.logoi.com/pastimages/mars.html>

Prilog 5: <http://www.astral.hr>

Prilog 6: <http://www.sinj.hr/Kultura/Arheolo%C5%A1kazbirka/tabid/4858/Default.aspx>

Prilog 7: <http://www.mojaskola.me/os-olga-golovic/home/apolon/>

Prilog 8: <http://www.bertsgeschiedenissite.nl/ijzertijd/eeuw1bc/vesta.htm>

Prilog 9: <http://www.bahrpr.com/contactUs.htm>

Prilog 10: <http://www.beaconhillacademy.org/lessons/rel-greekgods.html>

Prilog 11: <http://www.beaconhillacademy.org/lessons/rel-greekgods.html>

Prilog 12: <http://phoenixwoman.wordpress.com/2007/04/11/>

Prilog 13: <http://www.beaconhillacademy.org/lessons/rel-greekgods.html>

9. LITERATURA

1. Allan, Tony, Stari Rim, Liber Novus d.o.o., Zagreb, 2008.
2. Arangio-Ruiz, Vincenzo, Antički Rim: panorama jedne civilizacije, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1967.
3. Barnett, Mary, Bogovi i mitovi staroga svijeta, Dušević & Kršovnik d.o.o., Rijeka, 2000.
4. Cavendish, Richard, Ling, Trevor O., Mitologija, ilustrirana enciklopedija, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 1990.
5. Holzapfel, Otto, Leksikon europske mitologije, Školska knjiga, Zagreb, 2008.
6. Laća, Josip, Religijski leksikon, Mosta, Zagreb, 1999.
7. Skupina autora, Povijest 4, Rimsko Carstvo, Europapress holding d. o. o., Zagreb, 2008.
8. Skupina autora, Povijest svijeta, Marjan tisak, Split, 2005.
9. Zamarovsky, Vojtech, Bogovi i junaci antičkih mitova, Artresor naklada, Zagreb, 2004.